

ХИЉАДУ И ЈЕДНА НОЋ

ПРИЧА О ЦАРУ ШАХРИЈАРУ И ЊЕГОВУ БРАТУ

Слава нека је Алаху, господу светова, поздрав и благослов господару посланих, господару и владару нашему Мухамеду, Алах га благословио и поздравио благословом и поздравом вечним што траје до судњег дана.

А после тога: доиста су предања о првим поколењима постала поука за потоња, не би ли човек видео како су се поучни догађаји десили другима, и поучио се, и не би ли се, удубљујући се у предања о ишчезлим народима и у оно што се збило с њима, и сам уздржао од греха. Хвала нека је ономе што је од предања о старима начинио поуку за потоње народе!

У таква предања спадају и приче назване „Хиљаду и једна ноћ“ и узвишене повести и поуке које оне садрже.

У народним предањима прича се о ономе што је било, прошло и давно минуло (а Алах боље зна непознато, и он је премудар и преславан и дарежљивији од свих и преблагонаклон и милостив), и да је у древна времена и минуле векове и столећа на острвима Индије и Кине био цар од царева из лозе Сасана, заповедник војске, страже, чељади и слугу. И имао је два сина, једног одраслог а другог још младог, и обојица су били витезови-јунаци, али је старији надмашивао млађег неустрашивошћу. И он се зацари у својој земљи и праведно владаше својим поданицима, и становници његових земаља и његова царства заволеше га, и беше му име цар Шахријар, а његова млађег брата зваху цар Шахземан, и он је царовао у Самарканду персијском. И обојица су боравили у својим земљама, и сваки је у своме царству био праведни судија својим поданицима пуних двадесет година и живео у највећем задовољству и радости, и тако је то трајало до времена кад старији цар зажеле да види свога млађег брата и кад нареди своме везиру да оде по њега и доведе га. И везир на то одговори пажњом и покорношћу и иђаше дотле док срећно не стиже. Он дође Шахземану и испоручи му поздрав и саопшти да му брат тугује за њим и да жели да га он посети, и Шахземан одговори на то пажњом и послушношћу и спреми се за пут. Он нареди да се изнесу његови шатори и изведу камиле, мазге, слуге и телесна стража и постави свога везира за намесника у земљи, а сам оде и упути се у земљу свога брата. Али кад настаде поноћ, он се сети једне ствари коју беше заборавио у двору, и врати се, и, улазећи у двор виде како у његовој постељи лежи његова жена загрљена с једним црним робом међу робовима. И кад Шахземан виде то, свет му се замрачи пред очима, и он рече себи: – кад се то догодило док још нисам напустио града, како ли ће се та проклетница владати кад одем брату на дуже време! – И он извуче мач и удари обоје и уби их у постељи, а потом, истога часа и тренутка, врати се и нареди да крену даље и иђаше док не стиже до града свога брата. А кад се приближи граду, он посла брату гласоноше с вешћу о своме доласку, и Шахријар му изиђе у сусрет и поздрави га, ван себе од радости. Њега ради он окити град и сеђаше с њим, разговарајући и веселећи се, али се цар Шахземан сети шта је било с његовом женом и дубока туга га обузе, и лице му пожуте, а тело му клону. И кад га брат виде у таквом стању, он помисли да је узрок томе његов растанак са земљом и царством, и остави га тако, не распитујући се о томе. Али потом, једнога дана, он му рече: – о брате мој, видим да ти је тело клонуло и да ти је лице пожутело – али му Шахземан одговори: – брате мој, у мени је жива рана – и не исприча шта је доживео од жене. – Хоћу – рече тада Шахријар – да пођеш са мном у лов и

хајку можда ће ти се развеселити срце – али Шахземан се одрече тога, и брат му оде сам у лов. А у царскоме двору били су прозори окренути врту, и Шахземан погледа и одједном види – отварају се врата на двору и отуда излазе двадесет робиња и двадесет робова, и жена његова брата иде међу њима, издвајајући се ретком лепотом и дражима. Они приђоше водоскоку и свукоше се и седоше заједно с робовима, и одједном царева жена викну: – о, Масуде! – и црни роб јој приђе и обгрли је, а и она њега. И он леже с њом, и други робови учинише то исто с робињама, и љубљаху се и грљаху, миловаху и забављаху док се дан не поче клонити сунчеву заласку. И кад царев брат виде то, он рече, у себи: – тако ми Алаха, моја несрећа је мања од ове беде! – и његова љубомора и туга ишчезоше. – То је много горе од онога што се мени догодило! – ускликну он и престаде да се одриче пића и хране. А потом му се брат врати с пута, и они се поздравише, и цар Шахријар погледа свога брата, цара Шахземана, и виде да му се повратила ранија боја и да му се лице заруменело и да једе без предаха, док је раније јео мало. И тада његов брат, старији цар, рече Шахземану: – о, брате мој, видео сам те пожутела у лицу, а сада ти се боја повратила. Испричај ми шта је с тобом. – Испричаћу ти зашто сада друкчије изгледам, али ми допусти да ти не причам о томе како ми се повратила боја – одговори Шахземан, и Шахријар рече: – испричај ми, најпре, зашто си се тако променио и ослабио, а ја ћу те слушати. – О, мој брате – поче говориги Шахземан – кад си ми послао везира с поруком да ти дођем, ја сам се спремио за пут и већ био изишао из града, али се потом сетих да ми је у двору остало зрно бисера које сам ти дао. И вратих се у двор и нађох своју жену с црним робом како спава у мојој постељи и убих их и дођох теби, размишљајући о томе. Ето зашто сам се променио и зашто сам ослабио; а како је дошло до тога да ми се поврати боја – допусти да ти не кажем. – А кад чу те речи свога брата, Шахријар узвикну: – заклињем те Алахом, испричај ми како ти се повратила румен! – и Шахземан му исприча све што је видео. И тада Шахријар рече сваме брату Шахземану: – хоћу да видим то својим очима! – и Шахземан му даде овај савет: – начини се да идеш у лов и хајку, а сакриј се код мене – па ћеш видети све и уверићеш се својим очима. – И цар одмах нареди да се разгласи да одлази, и војска са шаторима изиђе ван града, и цар такође изиђе, али потом седе под шатор и рече својим слугама – нека му нико не долази! После тога се преруши и кришом пређе у двор где му је био брат, и седео је неко време крај прозорчића окренута врту, и одједном робиње и њихова господарка уђоше тамо заједно с робовима и до позива на подневну молитву чињаху све оно што је брату испричао Шахземан. И кад дар Шахријар виде то, он се избежуми и рече своме брату Шахземану: – устани, отићи ћемо одмах, не треба нам царство док не видимо кога било коме се догодило то исто што и нама! Иначе – смрт би за нас била лепша од живота! – И они изиђоше из двора на тајна врата и путоваху и дању и ноћу док не дођоше до једног дрвета што је расло усред једне пољанице, где је протицао поток поред сланога мора. Они се напише воде из потока и седоше да одахну, и кад прође сат дневнога времена, море се одједном ускомеша и из њега се подиже црн стуб, висок до неба, који се устреми на њихову пољаницу. И кад видеше то, оба брата се поплашише и попеше се на врх дрвета (а било је високо), очекујући шта ће бити даље, и одједном угледаше – цина високога стасом, с великом главом и широким прсима, а на глави му беше сандук. Он изиђе на суву земљу и приђе дрвету на којем су била браћа, и седе под њим, па отвори сандук и извади из њега шкрињу и отвори је, и отуда изиђе млада жена витка тела, блистава као сјајно сунце, као што је казао, и одлично казао, песник Атија:

*У тами је засијала – и дан блиста,
И светлост јој на гранама одблескује*

*Блистава је као сунце на заходу:
Без копрене, звезде ноћи засењује.*

*Сва створења ничице се пред њом простру
Кад се јави и велове са њих скине.*

*Ако гневно, као муњом, оком севне,
Незадржљиво потеку кише суза.*

И цин погледа ту жену и рече: – о, владарко племенитих, о ти коју сам отео у свадбену ноћ, хоћу мало да проспавам! – И он стави главу на женина колена и заспа, а она подиже главу ка дрвету и виде како оба цара седе на његову врху. Тада она спусти цинову главу са својих колена и стави је на земљу, и, ставши под дрво, рече браћи знацима: – сиђите, не бојте се ифрита! – И они јој одговорише: – заклињемо те Алахом, избави нас од њега – али жена рече: – ако не сиђете, пробудићу ифрита и он ће вас уморити злом смрћу. – И они се поплашише и сиђоше жени, а она леже пред њима и рече: – забадајте, али што јаче, или ћу пробудити ифрита. – И од страха цар Шахријар рече своме брату, цару Шахземану: – о, брате мој, учини то што ти наређује! – а Шахземан одговори: – нећу учинити! Учини ти пре мене! – и они стадоше знацима подстицати један другога да јој приђу, али жена узвикну: – шта је то, ја видим како намигујете један другоме! Ако ми не приђете и не учините то, пробудићу ифрита! – И бојећи се цина, оба брата је покрише, а кад то свршише, она рече: – прибе рите се! – и, извадивши испод пазуха врећицу, извуче из ње огрлицу од пет стотина седамдесет прстенова. – Знате ли какво је ово прстење? – запита она, и браћа одговорише: – не знамо! – и тада им жена рече: – власници тих прстенова имали су ме на роговима овога ифрита. Дајте ми и ви своја два прстена. – И браћа да доше жени своја два прстена с руку, а она рече: – тај ифрит ме је отео у моју свадбену ноћ и ставио ме у шкрињу, а шкрињу у сандук. Ставио је на сандук седам сјајних катанаца и спустио ме на дно узбуркана мора, где се боре таласи, али није знао да жени, ако што захте, не може одолети нико, као што је рекао један песник:

*Немој веровати женама,
Обећању им ни клетвама;*

*И кад праштају и кад су зле,
Све је код њих само похота.*

*У љубави су лицемерне,
А лаж у скуту им скрива се.*

*И у животу Јосифову
Њихове лажу наћи ћеш.*

Та знаш да је Адам, отац твој,

Због жене из раја изгнан.

А други је рекао:

О, несрећни, и кад ме грдиш драг си ми!

Та, нисам тако грешан као ти што кажеш.

Кад заволах, учиних тада само

Оно што и раније људи чињаху.

Дивљења великог достојан је онај

Који чари жена не подлеже никад.

Чувши те њене речи, оба цара се чудом зачудише и рекоше један другоме: – ето, и ифриту се догодило нешто горе него нама! Тако што још се није никоме догодило! – И они се одмах удаљише од ње и вратише се у град цара Шахријара, и он уђе у свој двор и одсече главу својој жени и робовима и робињама.

И цар Шахријар стаде сваке ноћи узимати по једну невину девојку и, пошто би је имао, убио би је, и тако је то трајало три године.

И људи завапише и избегосе са својим кћерима, и у граду не остаде ниједне девојке за брачни живот.

И гле, цар потом нареди везиру да му, по обичају, доведе девојку, и везир изиђе и стаде тражити, но не нађе девојке, и врати се у свој стан љут и потиштен, бојећи се зла од цара. А у царева везира биле су две кћери – старија, по имену Шехерезада, и млађа, по имену Дуњазада. И старија је читала књиге, летописе и животе старих царева и предања о минулим народима, и она је, веле, скупила хиљаду летописних књига у којима се говори о старим народима, негдашњим царевима и песницима. И она рече оцу: – зашто си, видим, тужан и потиштен и опхрван бригом и болом? Знај да је неко рекао:

Оном кога море бриге

Реци да бол није вечан!

Као што дође крај весељу,

Тако нам и бриге прођу.

И, чувши те речи своје кћери, везир јој исприча, од почетка до краја, шта се догодило с њим и царем, и Шехерезада узвикну: – тако ти Алаха, оче, удај ме за тога цара, а ја ћу или остати у животу, или ћу искупити децу муслимана и избавити их од цара. – Тако ти Алаха – узвикну везир: – не излажи се никад опасности! – али Шехерезада рече: – то свакако мора бити! – и везир рече: – бојим се да ти се не догоди оно што се догодило бику и магарцу са земљорадником. – А шта је то било с њима? – запита Шехерезада.

С руског превео Марко Видојковић

Извор: *Хиљаду и једна ноћ*, Чигоја штампа, Београд, 2008.